

A HEVESI TÁJ ZÖLDSÉGTERMESZTÉS FEJLESZTÉSÉNEK PROBLÉMÁI*

BALÁZS SÁNDOR

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Zöldségtermesztési Kutató Intézet, Kecskemét

Sokszor hangoztatják, hogy a hevesi zöldség termesztésének milyen nagy jelentősége volt a múltban az ország friss és konzerv zöldségellátásában vagy az exportban. Többen és többször is elemezték már, hogy hogyan és miért alakult ki a hevesi tájban ilyen intenzív, jelentős zöldségtermesztés. A kialakulás oka nagyon összetett, és a tájon belüli gócek kialakulásának okai sem teljesen azonosak. Így a boldogi körzet paprikatermesztésének kialakulásában az egész tájra jellemző alapfeltétel a kedvező klíma, továbbá a szerencsés közgazdasági adottságok mellett lényeges szerepe volt többek között a csőkút felfedezésének és egy-egy vállalkozó szellemű, kertész hajlamú kistermesztőnek, aki olyan példát tudott felmutatni szomszédainak, körzetének, mely vonzó és követésre alkalmas volt.

A felsorolt, tájat kialakító tényezők közül bármelyik hiánya miatt már nem tudott volna a boldogi körzetben a paprikatermesztés kialakulni. De hasonlókat mondhatunk a csányi és horti kabakos termesztés kialakulásáról is. Ezek létrejöttében a természeti és közgazdasági adottságok mellett szintén szerepe volt bizonyos szubjektív tényezőknek is. A tájban kialakult és elég széles körűvé vált paradicsomtermesztésnek azonban már más okai is voltak. Így lényeges szerepet játszott a feldolgozó ipar ösztönző hatása, ezen kívül pedig az a tény, hogy Heves megye legtöbb körzetében öntözési lehetőségek nincsenek, így a nagyon vízigényes kultúrák termesztése alig-alig terjedhetett el. A táj kialakulásának okai részben tehát általánosak, olyan okok, melyek más tájak létrejöttében is szerepet játszottak. Néhány ok azonban különleges és csak a hevesi tájra jellemző, és ezek következtében alakulhatott ki a csányi dinnye, a boldogi paprika, a korábbi egri hajtás vagy az utóbbi időben a horti paradicsomtermesztés.

A mezőgazdaság átszervezése után a zöldségtermesztésben is változások történtek, ezen belül a tájtermesztés is bizonyos változásokon esett át. A zöldségtermesztésben megindult a növénytermesztéshez hasonlóan a nagyüzemi átalakulás folyamata, s ez a folyamat most is tart. A növénytermesztés-

* Korreferátum a Heves megyei Akadémiai Kertészeti Napon. Eger, 1973. június 15.

ben a már meglevő szántóföldi kultúrák „nagyüzemesítése” nagyobb zökkenők nélkül ment végbe — elsősorban azért, mert a búza, kukorica, takarmánynövények nagy része csak a nagyüzemi technikai feltételek biztosítását igényelte.

A zöldségtermesztésben más a helyzet. Már évszázadokkal ezelőtt is a zöldség a ház körül, a kertben kapott helyet, mert eltérően a búzától, kukoricától, több gondot, ápolást kívánt. S azóta is beigazolódott, hogy a zöldség-növények jó része jellegében, igényében semmit sem változott. Ha ezeket időben kívánjuk betakarítani, tehát korán akarjuk piacra előállítani, akkor egy részüknél palántát kell nevelni. S ez 1973-ban is, de feltételezhetően a későbbi időben is így lesz. Igaz, a tenyésztés, a minőség, a termésmennyiség alakulásában a nemesítés következtében vannak változások, de a fajok alapvető tulajdonságai, igényei nem módosultak számottevően. Ezért a zöldség növények tekintélyes részének (étkezési paprika, paradicsom friss fogyasztásra, salátauborka, spárga, dinnye, torma, zeller) a gépi művelése nem oldható meg a növénytermesztésben szereplő növények módjára minden vonatkozásban. Így az eddigi próbálkozások a nagyüzemi művelés megvalósítására a zöldségtermesztésben nem jártak csak részleges sikerrel. A megállapítás azonban nem jelenti azt, hogy a hagyományos zöldségtermesztés módszerében ne történt volna az utóbbi időben lényeges változás, illetve előrehaladás. Csak néhány példa: a palántanevelésben korszakalkotó változások történtek, hasonlóan a talajművelés, az öntözés, a növényvédelem is sokat fejlődött. A felsorolt technológiai részműveletek éppúgy nagyüzemesíthetők — megmaradva a zöldségtermesztés sajátosságai mellett —, mint az a növénytermesztésben tapasztalható. Az eredmények ellenére még távol vagyunk a búza szintjétől, s belátható időn belül azt nem is tudjuk elérni. E közhelynek tűnő kitérésre azért is szükség van, mert sokszor találkozunk azzal a szakmailag megalapozatlan nézettel, hogy a zöldségfejlesztés, a teljes nagyüzemi zöldségtermesztés megvalósítása csak hozzáállás, illetve anyagi befektetés kérdése. S ebből következően a táj termesztés-fejlesztésével is megközelítően így állunk.

A zöldségtermesztés ott tudott megmaradni régi méreteiben, ahol a technológia lényegesen nem változott vagy a korszerűsítés technikai, illetve egyéb vonatkozásai úgy fejlődtek, hogy azok a hagyományos termesztésmódot lényegesen nem befolyásolták. Így megmaradt méreteiben vagy tovább is fejlődött a gyulai hajtás, az új energiaforrás (termálvíz) belépésével sokat fejlődött és korszerűsödött a szentesi zöldség-hajtás. Általában a hajtás a szabadföldi termesztéshez viszonyítottan az utóbbi években lényegesen gyorsabban fejlődött, és ez elsősorban a hagyományos tájak egy részén ment végbe. A szabadföldi termesztés azonban inkább visszaesett a tájakon. A tájtermesztés a nagyüzemi mezőgazdasági keretek kialakítása után veszített jelentőségéből. De azokon a góccokon, ahol a kialakulás a kedvező

természeti adottságoknak volt köszönhető, a táj termesztés-fejlesztése kívánatos lenne. Az új viszonyok között a nagyüzemi gépesített zöldségtermesztés az új technológiával fejleszthető ki, ahol arra gazdaságilag a feltételeket megteremtjük. Más azonban a helyzet a hagyományos technológián alapuló zöldségtermesztésben.

Amikor a hevesi táj zöldségtermesztésének jövőjéről esik szó, akkor az egész ország zöldségtermesztésének fejlesztési feltételeit kell alapul venni. Ketté kell választani a nagyrészt gépesíthető zöldségtermesztést a friss fogyasztásra történő termesztéstől. Az előbbit állami gazdaságok, termelőszövetkezetek egyaránt megoldhatják, példa erre a Csányi Állami Gazdaság, mely korábban egyáltalán nem foglalkozott zöldségtermesztéssel, és most néhány esztendeje az új technológia bevezetésével a korszerű zöldségtermesztés egyik úttörője az országban. Az ilyen zöldségtermesztés fejlesztésének tájon belül vagy kívül megvannak a lehetőségei. Vigyázni kell azonban arra, hogy olyan körzetekben, az országnak olyan részein fejlesszük a korszerű zöldségtermesztést, ahol a természeti és — lehetőség szerint — a közgazdasági adottságok is megfelelőek. Kevésbé mondhatók szerencsésnek egy olyan gazdaságban fejleszteni a korszerű zöldségtermesztést, mint például a Lajtahansági Állami Gazdaság, ahol a klímaadottságok miatt a korai zöldségtermesztésnek nincsenek biztosítva a feltételei. A természedés elhúzódása miatt a zöldségtermesztés jövedelmezősége lényegesen rosszabb, mint a kedvező adottságú körzetekben. A táj adottsága mintegy útmutató arra, hogy a jövőben hol, milyen növények termesztés-fejlesztésére vannak jó lehetőségek, tehát a hagyományos növények termesztését kell elsősorban szorgalmazni.

A tájban a természeti adottságok változatlanok, viszont a közgazdasági tényezők közül romlott a munkaerő ellátottság. Mindaddig fenn kell tartani ebben a körzetben is a hagyományos termesztést, amíg arra lehetőség van. Továbbra is helyt kell adni a mezőgazdasági nagyüzemekben a központi palántanevelésen, talajelőkészítésen, gépi kiültetésen alapuló hagyományos termesztésnek, vagyis a jelenleg eléggé elterjedt családi művelésű zöldségtermesztésnek. Téves az az állítás, hogy ezzel a módszerrel a zöldségtermesztés korszerűsítését gátoljuk vagy a fejlődést visszavetjük. Fokozatosan fejleszteni kell az egyes technológiai folyamatoknak technikai szintjét, de mindenekelőtt célszerű arra törekedni, hogy egységnyi felületről maximális termést tudjunk előállítani úgy, hogy az az utolsó kg-ig betakarításra kerüljön. Az önköltség csökkentésének a terméshozamok emelése a legbiztosabb útja. A termésmennyiség legalább a kisüzemek szintjén kell hogy maradjon nagyüzemi keretek között is. Ennél alacsonyabb termelés esetén nagyüzemekben a zöldséget termesztetni nem szabad.

Fokozott támogatásban kell részesíteni a kiskerti és háztáji zöldségtermesztést. Meg kell szervezni a kistermesztőknél előállított zöldség felvásárlását, és azt, hogy a kistermesztők lehetőség szerint központilag kapjanak

palántákat, vegyszereket, műtrágyát és esetleg munkájukat megkönnyítő kisgépeket.

A tájban nagy lehetősége van a hideg hajtás fejlesztésének. Elsősorban a kistermesztők számára vannak jó lehetőségek fólia alatti hideg hajtásra.

Az 50-es években végzett felvételezés szerint a megye zöldség-termőfelülete kb. 12 000 ha volt. Az akkori viszonyok között azt a következtetést vontuk le, hogy mintegy 6000 ha-ral még növelhető lenne a hevesi zöldségtermesztés területe. Azóta történt több közgazdasági vonatkozású változás, így ma arra kell törekedni, hogy legalább a régi 12 000 ha-os zöldségtermesztés maradjon meg és a termelt zöldség mennyisége legalább annyi legyen, mint az 50-es esztendőkből volt.

Egyik legfontosabb feladat most az olyan zöldségnövények felületének növelése, melyeket nagyüzemben nehezen vagy egyáltalán nem termelnek. Hevesben ezek közül a paradicsom termesztésének növelése lenne kívánatos. Kisebb mértékben a paprikatermesztést is hasonlóan kellene szorgalmazni, de erre az öntözés szűk volta miatt alig van lehetőség. Szükség volna a hagyományos korai uborkatermesztés növelésére, a dinnye a táj egyik fő növénye marad.

A felsorolt növények csak úgy maradnak továbbra is jelentős felületen, ha a terméshozamok nagyobbak lesznek, mint korábban, mert egyébként nem lesz jövedelmező ezek termesztése. A termesztési kedv a jövedelmezőség függvénye, mely sok tényező, feltétel biztosításával érhető el, ezek részben országos, részben központi feladatok. A helyi adottságok megfelelő kihasználása azonban nagyrészt szervezési feladat, s erre a megye közigazgatási és szakirányítási szerveinek fokozottan kell gondolniuk.